

Ірина БАРБАШОВА,
докторка педагогічних наук, професорка,
Бердянський державний педагогічний
університет

ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПЕРІОДИ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Хоча українська система вищої освіти зазнала значних збитків через збройне вторгнення, проте вона вціліла. Цілком слушно, що наразі постають завдання стабілізації системи вищої освіти в складних умовах [5].

Серед основних завдань розвитку вищої освіти в *короткостроковий період воєнного часу* Міністерством освіти і науки України зазначені такі [3, с. 55–59, 75–83]:

1 Розв'язання проблеми зруйнованих, пошкоджених і переміщених закладів вищої освіти (далі – ЗВО), що потребує фінансового забезпечення для ремонту пошкоджених будівель; надання в тимчасове або постійне користування вільних приміщень, які перебувають у власності громад; залучення українських бізнесменів (власників нерухомості) до забезпечення ЗВО приміщеннями; залучення фінансової та матеріально-технічної допомоги від міжнародних організацій.

2 Запровадження фінансово-економічних, соціальних і гуманітарних стимулів для компенсації втрат кадрового складу ЗВО, контингенту абітурієнтів (і студентів), які змушені були переміщуватися до безпечніших регіонів країни й за кордон (у т. ч. на навчання за кордоном). Спрощення за визначеним переліком спеціальностей, професійних кваліфікацій, освітніх програм, процедур, стандартів, інструментарію та інших механізмів підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації громадян, які вже мають освітні та професійні кваліфікації (доросле населення). Орієнтиром має бути скорочення термінів навчання у 2–5 разів, чого можна досягти шляхом визнання попереднього досвіду роботи (результатів неформальної освіти та інформального навчання), підготовки за частковими (найпопулярнішими) кваліфікаціями. Пропоновано також тимчасово скасувати

регуляторні норми щодо ліцензування й акредитації відповідних освітніх програм, будь-які перевірки з боку органів контролю.

3 Поширення практики формування державного замовлення на підготовку кадрів на заклади освіти всіх форм і видів господарювання, на навчально-виробничі підрозділи підприємств, центри професійного навчання Державної служби зайнятості. Доцільним в цьому контексті визнано:

– залучення до цієї роботи всіх без винятку військово-цивільних адміністрацій;

– формування державного замовлення на підготовку кадрів, передусім для ЗВО, виключно за професійними кваліфікаціями, їх групами, а не лише за спеціальностями (це зумовить зменшення практично не потрібної підготовки теоретиків на користь збільшення підготовки практиків);

– визнання підготовки кадрів європейськими закладами освіти, центрами з підготовки, іншими провайдерами освітніх послуг за професійними кваліфікаціями громадян України та її результатів такими, що відповідають вітчизняній законодавчо-нормативній базі або є верифікованими нею.

4 Пошук механізмів розширення бази для проведення навчальної практики шляхом залучення до розв'язання цієї проблеми європейських країн та інших країн-партнерів України.

5 Переорієнтація на першочергову підготовку фахівців, необхідних в умовах воєнного стану для відбудови звільнених територій, розвитку пріоритетних галузей економіки України.

6 Запровадження в практичну діяльність ЗВО підготовки, перепідготовки кадрів і підвищення їхньої кваліфікації за мікроступенями (мікrokредитами/мікrokваліфікаціями) (далі – МК). Розроблення необхідного інструментарію (навчальних програм, кваліфікаційних вимог, засобів і методів оцінювання тощо), що є зорієнтованим на коротший термін навчання, спрощену процедуру визнання результатів навчання та ґрунтується на принципах: сучасності професійних навичок, їх технологічного й технічного рівня, адаптованості до міждержавних/міжрегіональних ринків праці, наявності тривалого застосування в

європейських країнах тощо; забезпечення адаптованості цих МК до нагальних потреб України; орієнтованості на різні категорії населення, передусім на доросле населення, яке потребуватиме перенавчання та зміни професійної орієнтації відповідно до ситуації; мінімізації бюрократичної тяганини, що передбачає насамперед відмову (або спрощення) від процедур ліцензування провайдерів освітніх послуг, акредитації суб'єктів присвоєння професійних кваліфікацій, програм із МК тощо.

У подоланні бюрократичних перепон і скороченні термінів запровадження МК на практиці орієнтирами визначено такі підходи:

– націленість професійних навичок, зумовлених актуальними суспільними потребами та спрямованих на навчання за МК, на попит з боку Міністерства оборони, Міністерства з надзвичайних ситуацій, Міністерства внутрішніх справ та інших структур (Держприкордонслужби, Держспецзв'язку тощо);

– урегулювання питання щодо широкого, підтримуваного державою запровадження відповідних МК і процедур їхнього визнання відповідними урядовими рішеннями. Вони мають закріпити визнання результатів навчання за МК на рівні окремого типу професійних кваліфікацій на національному рівні;

– залучення з української сторони активних професійних об'єднань/асоціацій як партнерів у навчанні жінок-біженок за МК. При цьому всі напрацювання за МК у сфері кваліфікацій слід визнавати такими, що відповідають намірам України стосовно членства в ЄС.

Міністерство освіти і науки визначило також *довгострокові пріоритети* розвитку вищої освіти в період повоєнного відновлення України:

1 Розроблення програми повоєнного відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, приміщень, матеріально-технічної бази ЗВО. Повернення переміщених ЗВО, доукомплектування закладів, розграбованих під час війни та тимчасової окупації. Формування після повернення переміщених ЗВО на постійні місця дислокації освітніх хабів (центрів), корпоративних університетів шляхом їх інтеграції з іншими науковими установами, закладами освіти, науково-виробничими підприємствами/корпораціями [1; 2]. Використання для цього

механізмів державно-приватного партнерства та фінансово-матеріальної підтримки закордонних/міжнародних стейкхолдерів (усіх зацікавлених сторін).

2 Відновлення кадрового потенціалу ЗВО, контингенту абітурієнтів/студентів. Розроблення державної програми з підтримки, зокрема за кошти від репатріації, постраждалих у воєнний період ЗВО, їх педагогічних колективів і студентів, створення механізмів забезпечення компенсації (за визначений період) зафіксованих збитків від руйнувань, пошкоджень і розкрадання корпусів, гуртожитків, квартир, інших об'єктів нерухомості й майна.

3 Створення в Україні сучасних (еталонних) ЗВО, а також закладів післядипломної освіти (наприклад, Президентський університет, Коледж Європи тощо), мережі спільних із країнами-членами ЄС університетів. Це дасть змогу підняти в короткі терміни престижність і якість вітчизняної вищої школи, конкурентоспроможність на українському та європейському ринках праці випускників університетів і коледжів, рівень оплати праці їх науково-педагогічних та педагогічних працівників.

4 Розширення бази для проведення навчальної практики шляхом розвитку державно-приватного партнерства в період повоєнного відновлення економіки та інфраструктури України.

5 Адаптація системи вищої освіти України до європейських аналогів у контексті реалізації її статусу кандидата на членство в ЄС за такими напрямками:

– гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального й методологічного забезпечення освітніх сфер;

– приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність із нормами та положеннями Європейської рамки кваліфікацій;

– адаптування до європейських аналогів Національної системи кваліфікацій, діяльності вітчизняних інституцій, що вони забезпечують якість вищої освіти (наприклад, НАЗЯВО – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; НАК – Національне агентство кваліфікацій);

– формування системи державно-приватного й соціального партнерства у сфері підготовки фахівців між провайдерами освітніх послуг та їх

користувачами/споживачами, зокрема роботодавцями й професійними організаціями;

– забезпечення відповідності підготовки кадрів потребам вітчизняного, регіональних і міжнародного ринків праці повоєнного періоду шляхом гармонізації вітчизняної та європейської систем кваліфікацій, застосування в Україні міжнародних професійних кваліфікацій;

– узгодження Національної рамки кваліфікацій, Національного реєстру кваліфікацій Національного класифікатора України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 та інших стандартизованих систем у сфері підготовки кадрів із Європейською рамкою кваліфікацій, Європейською класифікацією умінь, навичок, компетентностей, кваліфікацій і професій (ESCO), Європейською системою з працевлаштування EUROPASS тощо.

6 Реалізація на практиці (у визначені терміни та з досягненням запланованих індикаторів очікуваних результатів) норм, положень і заходів, визначених Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [4].

Отже, основне завдання розвитку вищої освіти України у воєнний і повоєнний період полягає в її *адаптації* до європейських аналогів у контексті реалізації статусу кандидата на членство в ЄС. Цю адаптацію буде реалізовано за такими напрямками: гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального та методологічного забезпечення освітніх сфер України й держав ЄС; приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність із нормами й положеннями Європейської рамки кваліфікацій, адаптування Національної системи кваліфікацій до європейських аналогів, діяльності вітчизняних інституцій, що забезпечують якість вищої та фахової передвищої освіти тощо; формування державно-приватного й соціального партнерства у сфері підготовки фахівців між провайдерами освітніх послуг та їх користувачами/споживачами, зокрема роботодавцями й професійними організаціями; запровадження в практичну діяльність ЗВО підготовки, перепідготовки кадрів і підвищення їхньої кваліфікації за мікроступенями (мікрокредитами/мікрокваліфікаціями).

Список використаних джерел

1 Барбашова І. А. Напрями розвитку тимчасово переміщених закладів вищої освіти України по поверненні до звільнених міст. *Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education* : Abstracts of XIII International Scientific and Practical Conference (Prague, Czech Republic, April 01–03, 2024). Prague, 2024. Pp. 241–243. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/02/Social-ways-of-training-specialists-in-the-social-sphere-and-inclusive-education.pdf> (дата звернення: 01.04.2024).

2 Барбашова І. А. Тимчасово переміщені заклади вищої освіти України в реаліях сьогодення. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference (Cambridge, United Kingdom, March 29, 2024). Cambridge ; Vinnytsia : P. C. Publishing House & UKRLOGOS LLC, 2024. Pp. 435–438. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/issue/view/21/21> (дата звернення: 01.04.2024).

3 Вища освіта в Україні: зміни через війну. Аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. с. 55–59, 75–83.

4 Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

5. Kaplia O., Ribtsun Y., Barbashova I., Chobaniuk M., Ptashchenko O. Advancing Ukrainian education in times of military conflict. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. Vol. 6(10) : e2024211. DOI: <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024211>